Чурапчыга күн тахсар !

САНА ОЛОХ

Чурапчы улууһун хаһыата

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

12+

2015 сыл Алтыннаах 13 күнэ оптуорунньук №106 (11116)

Улууска -- бу күннэргэ

КОЛЛЕДЖ ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ ДЬОРО КҮҢҮТТЭН

Чурапчытааҕы технический колледж тоҥуттэммитэ 15 сылын көрө, тэрээһин иккис күнүгэр о.э. алтыннаах ый 9 күнүгэр түөрт секциялаах научнай-практическай конференция ыытыллыбыта.

Саппыс "Айылҕа" салаалаах кинигэр конференция түмүгүн тайаҕырыыр оно сэрэ нацаалыктара туттарыллар. Ыытыллыахтаах сүрүн ыаллыытынан колледж маныгы дириэктэрэ, биилэтин СР профессиональнай үөрэхтээһиннэ уонна кадрдары аттаран туруоруу министиэрин солбуйаачыта А.С. Иустинова буолла. Кини эҥэрдэтиэр ҥе маннык суолта тэлбэтэ: "Во-первых, наш первый президент М.Е. Николаев в те суровые 90-е годы, поддержал идею, что профессиональные кадры необходимо подготовить на местах, за это ему вечная благодарность сельских жителей нашей республики. Второй момент, население и руководство Чурапчинского улуса в те годы с удивлением обнаружила, что все они стремятся к будущему через процветания к образованию. Именно население и руководство улуса поддержали открытие Чурапчинского вузовского колледжа филиала Якутского государственного университета им. М.К. Аммосова, первого в России сельского государственного института физкультуры и спорта. И на сегодня, мы имеем результат: три профессиональных учебных заведений, - дают импульс развитию, процветанию Чурапчинского и в целом сельских улусов республики. И в третьих, произошла практически модернизация социально-экономического развития многих сельских и Арктических улусов". Итинник диэн туран, РФ науҕа уонна үөрэхтээһиннэ министиэристибэлэ Бочуотунай грамотатын "Техносфериай куттала суох буолуу" кафедратын преподавателигэр М.В. Жерноваҕа уонна колледж методистарыгар Н.Н. Кажаскинаҕа туттарда. "СР профессиональнай үөрэхтээһиннэ туйгуна" аат биэрэр колледж дириэктэригэр Е.В. Поповаҕа уонна колледж преподавателигэр, профсойуус бэрэсэдэтэлигэр В.В. Лукиннаҕа

туттарыллыбыта. Итинник таҥыллыбыт, СР туһаннаах министиэристибэлэ Бочуотунай грамотатынан колледж лаборанта Н.Н. Новгородов наҕараадаланна.

Чурапчы улууһун дьаһалатын аатыттан "Ороҕуонун иниигэр үтүөлэрин иһин" III-с степеннээх бэлиэ, колледж кылаабынай бухгалтерыгар К.И. Поповаҕа уонна Н.И. Давыдовка анаан Улуус грамотатын өр сылларах эмиэ суох үтүө суобастаахтык үлэлээбитин иһин колледж технологиигэр П.М. Никоноваҕа уонна колледж преподавателигэр Р.В. Герасимоваҕа туттарыллар.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Бу күннэргэ улууска аҕам саастаах дьоҥҥо анаммаах декада ыытыллан турар. Чурапчы нэһилиэгин "Центральнай" ТОС-ка олорор кырдьаҕастар куруук биһиги үлэбитигэр суоллэриттэн-амаларыттан, ыллыктаах тылларыттан, ыытар тэрээһиннэригэ кыттан көх-нэм буолаллар. Биһиги олорор түөлбэбит нэһилиэк кырдьаҕас түөлбэтэ буолар. Манна үйэлэрин тухары үтүө суобастаахтык үлэлээн-хамсаан кэлбит, үөрүҥ-сырдыҥы өрө тутан, суоҕу-ас иитиэн олорор дьон элбэхтэр.

"ИС СҮРЭХТЭН" ИСТИҢ КИЭҺЭ

Алтыннаах 7 күнүгэр улууспаҕа киин библиотекаҕа "Ис сүрэхтэн" диэн истиҥ-иһирэх кэпсэтии буолан аастар. Кэлбит ыаллыыттары Чурапчы нэһилиэгин социальнай боппуруоспарга солбуйаачыта Петр Егорович Гуляев, ТОС салайаачыта Наталья Гавриловна Захарова, түөлбэ салайаачылара, киин-иммит библиотечнай систиэм дириэктэрэ Вера Аполлоновна Плисова эҥэрдэтэллэр, педагогическай үлэ бэтэрээнэ Аграфена Игнатьевна Санникова, Матрена Ивановна Феофанова үтүө алгыс тыллын ааҕыллар. Үлэ бэтэрээнэ Екатерина Иннокентьевна Павлова "Эбэ сылаас иэдэтигэр" диэн быыстапкаҕа кэлбит дьон сэнээриилэрин ыытта. Екатерина Иннокентьевна күрүчүөгүнэн баайбыт быыстаппара, салфеткалара, сабыылара кырдьык да сүрүннэх сиэтэрэйдэр. Манна бэлиэтээн эрдэхпэ, биһиги түөлбэбэр уран тарбахтаах уустар, сиэдэрэй таба талааннаах ыстаноньуктар, хомоҕой тылларах хоһоонньуттар олорбуттара. Биилэтин да оҥ үтүө үгэстит саҥаран, үгүс дьоммут айаллар-туоллар. Кэлбит ыаллыыттарбыт ырыа ыллаан, хоһоон ааҕан, ыытыллыбыт оонньуулаҕа кыттан, сылгас чэй иҥэ-иҥэ, ирэ-хоро кэпсэтэн, үөрэн-көтөн, сэргэхсийэн тарҕаспыттар.

Наталья ЗАХАРОВА.

Алтыннаах 10 күнүгэр улуус дьаһалтатын аҥаардас саайтыгар "Якутия – образ будущего" интернет-портал саайтын туһунан, онно тэҥэ "Тайаан история Саха" кинигэни билиһиннэрии буолан эрдэ.

Тэрийээччилэриэн ХИФУ иһинэн общественнай түмүүлэр гражданскай инициативаларын ойуур Сэбиэт бэрэсэдэтэлин солбуйаачыта, историческай наука кандидата А.А. Николаев, "Хоту Дойду" аҕыйах фонда вице-президента, ООН ассоциацыятын чилиэнэ, норуот эмчита С.Ф. Попов – Айыы Сиэн, культуролог иллэҥ, "Хоту Дойду" аҕыйах фонда президиумун үлэһитэ, интернет-портал саайтын сахалыы бөлөҕүн администратора С.Б. Николаева – Тубсаана буоллулар.

Маннай, кэпсэтии сүнньүнэн интернет-портал сүрүн сыалын-соруктан туһунан кэпсэппэтэр. Онуоха баҕалаахтар барыа саайтка киирэн, туһаныахтар боппуруоспарга, онно тэҥэ аан дойдуна буола турар дьайыыларга толкуйдаан, кэпсэтиигэ кыттарга ыҥырыллыыллар. Кэпсэтии бэрт интэриэһинэйдик ыытыллыа эбит да, ыытыллыбыт күнү сүбүлүн түбэтэн, дьон-сэргэ кэлиигэ аҕыйах. Онуоха тэҥэ кэпсиир дьон саҥалара уратыы, иһитиннэриилэрэ көннөрү дьон өйүттэн-санаатыттан быдан ыраах сөкүс буолуо.

Интернет-портал ис сүрүнэ дьон -ырааҕын сылдьан биэр дьоҥҥун кытта сибиилиэн ыаса тута сылдьыа.

СОНУН КӨРСҮҺҮҮ

Холобур, тыа сирин олохтоохторо куорат сиригэр үлэлии-хамсыы сылдьар дьону кытары бэйэлэрин кыһалҕаларын быһаарсалларыгар, Аан дойдута буола турар быһыылаах-майдыыга, событиеларга о.д.а. күннүгүн сонуннары сонноотута биилэрэ турарга ыаса сибээһи олохтуур суоллаах таҥыллыбыт "Тайаан история Саха" диэн сахалыы кинигэни А.А. Николаев үлэлии кэмнэригэр баһыгын кэбиэт сонноотун түбэһиннэрэн онно тэҥэ, инники сурулуубут үлэлэргэ утаран хабаанньах саҥа версиянан бэлэмнэммит үлэ быһыылыынан бэриллиннэ. Маныха ити тахсыбыт кинигэ биир да экземплярын дьон-сэргэ ааҕыыларыгар аҥыыга ааҕыллыахтар, болох да быһыылаах бэриллибэт.

Түмүктээн эттэхпэ, кэпсиир тиэмэлэрэ бэрт интэриэһинэй эрдэхтэр, көннөрү кийи өйдүүрүн курдук, сиэ арыйбаттыар диэн саанаттым.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Тыа хаһаайыстыбата

СОКУОНУ ДЬҮҮЛЛЭҺИИГЭ КЫТТЫАҒЫН

„Саха Ороспуубулукэтигэр тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыы туһунан" Саха Ороспуубулукэтин сокуонун бырайыакка дьон дьүүлүгэр таһаарылынна. Бу сокуон ыытыллыыта ороспуубулуҥкэ тыа хаһаайыстыбатын кэлимнэк, быыаннаахтык, хотугу сир усулуобуйатыгар сөп түбэһиннэрэн сайыннарыыга усулуобуйаны олохтуоҕа.

Бу күннэргэ улуус дьаһалтатын, тыа хаһаайыстыбатын управлениетын, „Чурапчы" ТХПК салаатын үлэһиттэрэ нэһилиэктэргэ, баайынай хаһаайыстыбаларга сылдьыталаан, сокуону билиһиннэрэллэр, дьүүлэһиини тэрийэллэр. Үрдүк илгэни үрдүлүтээччилэр, эмиэ эти дэлэтээччилэр саҥа сокуон барыыын бэрэ сэргии көрсүүлэр, ырытыһаллар, этии киллэрэллэр.

Сокуон барыыат дьүүлэһэн, кэпсэппэтэ, кэпсиир этиилэри учуотталаан көннөрүүлэр киллэриллиэхтэрэ.

Убаастабыыстаах Чурапчы улууһун олохтоохторо, тыа хаһаайыстыбатын үлэлэринэн дьарыктанааччылар! Биһиги улууспут, сүнньүнэн, тыа хаһаайыстыбатын үлэлэринэн дьарыктанар. Онон бу сокуон ыытыллыыта, туһаныллыыта олохтут уйгута тупсарыыр, социальнай-экономическай сайдыыбытыгар улахан оруоллаах буолуоҕа. Сокуону үөрэтэн, бэйэҥит сэнээриилэриттэн, этиилэриттэн биһиги хаһыатыгар суруйарыгыт күүтэбит.

„Саха олох" хаһыат редакцията.

Спорт

БОКСА РИНГЭТИН ҮТҮӨ ТҮМҮКТЭРЭ

Алтыннны ый 6-11 күннэригэр, Дьокуускайга "Триумф" стадионна боксаҕа СССР уонна норуоттар икки арыллыбыҥы спорт мастара А.Н. Филиппов бириҥигэр 2001-2002 сылларын төрөөбүт уолаттарга уонна кыргыттарга республикаҕа боксаҕа күрэхтэҥнии ыытылынна.

Иннинэ өттүгэр ыытыллыбыт маннык таҥымнаах күрэхтэҥнилэргэ бириҥи улууспут оҕолоро өрүү сиҥиннилэхтик кытталлар. Бу да сырыыга спортсменнэрбит кыайыы үөрүүтүн биллилэр. Киниилэри оҕо спортивнай оскуолатын боксаҕа тренерэ Н.К. Сивцев дьарыктыыр. Чураччы улууһуттан уоскайа 8 оҕо баран кыттыыны ылыллар. Онуоха 52 киилэ ыйаҥнаахтарга тыҥааҥнаах кинилэр хоннилэриттэн, И.М. Павлов аҥыынан Чураччы орто оскуолатын үөрэнсэччитэ Милена Джанкабулова 1-кы миэстэни ылла. Оттон С.А. Новгородов аҥыынан Чураччы орто оскуолатын үөрэнсэччитэ Валерия Монастырева 48 киилэҕэ – 2-с миэстэ, онту таҥынан "Лучший бой турнира" анал бириис хаһаайыныын аатланна. Боксердарбыт бу сиҥиннитэрин түмүгүнэн, Саха сирин сүүмэрдэммит хамаандатыгар киирдилэр иитиннэ Уһук Илин ыытыллыахтаах улахан күрэхтэҥнигэ кыттар чиэскэ тиксиллилэр. *Онту тэҥэ 2016 сылга ыытыллар Азия оҕолорун оонньуутугар республикаларын чемпионнарын комускуехтэрэ.*

Бокса көрүүнэр бириҥи кыргыттарбыт улуустарын, оскуолаларын аатын аатталыахтара диэн эрэлбит уларта. Үөрэхтиигэр, спорка сиҥиннилэри баҕарабыт.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Доруобуйа харыстабыла

АЛТЫННЬЫ 13 КҮНЭ --ХААН БАТТААҺЫНЫН МЭЭРЭЙДЭНЭР КҮН

Доруобуйа харыстабылын министиэрэстибэтин бириҥэҥнэрэ, алтыннны 13 күнүн дабылыанна мэрэйдээннин акцияҕын күнүнэн биллэрилиннэ.

Хаан баттаһыныын ыарыыта – биллибэкэ эрэ, киһини тутаҥна өлөрөн кэбиһиэн сөптөөх кутталлаах ыарыылартан бириидэрэ. Нэһилиэннэ үгүс аҕаана хаанын баттаһынын хонтуруолламмыт. Кэмиттэн кэмигэр быраабы көрдөрүммэтэр. Онон доруобуйатын туруулар, этиигэр-хааныгар тустах уларыйыы, кэһиллии бараҥын билбэттэр.

Аан дойдуга 27-40 %-на диэри улахан дьон ханнарын баттаһыннара үрдүк. Оттон 60 саастарын аастыылар да, хас биирдии киһи хаанын баттаһына сыыйа үрдүөн барар. Акция кэмигэр дабылыанньалаарын мэрэйдэппит дьоннон 48 % -нара үрдүгү көрдөрөр. Маннык ыарыыны эмп күүһүнэн сөптөөх хонтуруолга тутабын. Дабылыанньаны мэрэйдээбэтин иккис сыыпараатан тутулуктаах. Үөһэппин көрдөрөр бастакы сыыпарага систолическай дабылыанны диэн аттанар. Былчын күүрүүтүн, тымырдан хааны артерияҕа быраҕарын көрдөрөр. Систолическай дабылыанна сүрэх үлэтин көрдөрөр. Аллараны иккис сыыпарага диастолическай дабылыанна. Иэти дабылыанна орто уонна кыра артериялар күүрүүлэрин көрдөрөр. Тымырдар сиэннилэриэригэр, эластичнайын сүгэрдэҥнэ, хаан баттаһына үрдүүр.

Нормаҕа көрдөрөр хаан баттаһына 120/80 буолар. Оттон 140/90 буоллаҕына, үрдүкээ кирэр. Үөһээнги планка 20 мм үөһэ, буоллаҕына, оттон аллараа планкага 10 мм намыһах буоллаҕына, инфаркт миокарда эбэтэр инсульт ыарыыларгар тиэрдиэн сөп. Доруобай киһиэхэ систолическай уонна диастолическай икки арда 40-50 мм.рт.ст. буолар. Суукка иҥэр хаан баттаһына хамсыыр. Доруобай киһиэхэ икки арда 35 мм хамсыан сөп. Оттон ханнарын баттаһына үрдүк, эбэтэр намыһах дьоннто эмиэ араастан хамсыыр. Хаан баттаһынын куруутун мэрэйдиэ сыалдьыахтаахтыт.

Хаан баттаһынын мэрэйдэтэр кэмнэ сөпсөспөө хонкутуйан сөпөрөн эрэ, мэрэйдэтиэхтэхтэн. Атаҕын кириэстин уурбат; конфеттэт. Мэрэйдэтэр иннигэ остуолга сытыахтаах. Чаас анараан иннинэ чэй, кофе испит буолуохтаах. Хаан баттаһынын мэрэйдиир маниэтата тоноллох үрдүнэн 2-3 см тэйиччи кэтэрдиллиэхтээх, сүрэҕин туһаайыллыыннан тэҥнэһэр үрдүкээ тутуллуохтаах. Маниет иһиэн бир тарбах батар гына тарыллыахтаах. Маниэта иллэҥнэ иннигэр сыалдьыахтаах. Маниэта таҥас үрдүнэн кэтэрдиллибэт, сытыаныах иннигэ мэрэйдэнэр. Таҥас сиэбин үөһэ тардыллыбыт, артериялары баттаан, хаан баттаһынын уларытыан сөп. Фонендоскобу тоноллох баттаһынын уларытыан, иннигэр уурулар. Маниэтаны токуруйар туһаайыытынан, иннигэр уурулар. Маниэтаны пульс иҥиллибэт буолуор диэри күүрдэбит.Салгыны пульс иҥиллибит буолуор диэри таһаарыыта пульс иҥиллибит сыыпарыыттан ол эбэтэр, систолическай дабылыанньыттан аҕаҕабыт. Аллараа диастолическай дабылыанньа пульс иҥиллибэт буолбутунан аҕаҕабыт. Хаттаан мэрэйдиир буоллахха, 3-5 мүнүүтэ сыалдьыта түөн баран мэрэйдиибит. Илии икки өттүн сыалдьыта түөн баран мэрэйдиибит. Илии икки өттүн мэрэйдиэхэ сөп.Икки ампы көрдөрөр буоллаҕына, үрдүк өттүн ылабыт.

Үрдүк дабылыанньа ыарахан ыйаах ыйаҥнаах , хамсаммат-имсэммэт дьоннто баар буолар. 1 кг ордук хамсаммат-имсэммэт дьоннто баар буолар. Хаан ыйаах хаан баттаһынын 1 мм үрдэтэр. Хаан баттаһынын үрдөөнинин бир остоебүүнэн туус буолар. Суукаҕа 1 чайнай ньуосхаттан эбэх туулу сиир ханнуламмыт. Эбэх туустах астарга киирэллэр ыйаммыт хаалбаны, консерба, чипсы, эриэҥ, турсоннык буһар лапсалар, соевай соус, килиэптэн суухаралар. Киһи хорҕоолуйтан ураты күннэ 400 грамм обуруот аһын уонна фруктаны сиэхтээх.

Хаан баттаһына үрдөөнинин бир сүрүн торуотэтабах. Тибах 50/30 мм.рт.ст. киһи дабылыанньатын үрдэтэр. Арыы өссө күүскэ үрдэтэр дьайыылаах уонна үрдөөнинин өр тута сылдьар. Суукаҕа 5 чаастан кылгас кэм устата утуйар дьон хаан баттаһынын ыарыытынан чаастатык ыалдьыллар.

Хаанын баттаһына үрдүк киһи күннэ үстэ мэрэйдиниэхтээх. Сарсыарда аһыан иннинэ, күнүс уонна киэһэ аҥылык кэннитэн 1-1,5 чаас буолан баран. Мэрэйдэммиэхин сүрүнэн, таблица онорон кэтиир ордук. Таблицаны биис колонкаҕа арааччыкка сөп. Бастакы колонкаҕа мэрэйдэммит чыыһылаг уонна бириэмэг, иккискэ бэйэн турукун. Үүс колонкаҕа ханас иннинг мэрэйэ, тордус колонкаҕа уна иннинг мэрэйэ сурулуон сөп. Бэҥис колонкаҕа ханнык эмиэ испиэхин болыстэрэбин.

Хаан баттаһынын мэрэйдиири атыылаһарга маниэталаҕаы ылар ордук. Маниэтаны сатаан мэрэйдэммэт дьон дьиэҥэ электроннай мэрэйдиири ылыахтарын сөп.

Сорох аһаат, режимнэ тутуйан барыы чочоон, доруобай буолуҥ!

Киин больыыһа профилактикаҕа кабинета.

Тыа хаһаайыстыбата

СҮӨҺҮГЭ КЫҺАММАТ БАҺЫЛЫК

Быйыл сайын улууспут хаһыаттар „Нэһилиэк бьиһилэктарыгар бир баҕа саанам" (18.07.15.) диэн ыстатьйаны таһаартарбыттым. Бу сырыыга ол сааналарбын салҕаан эбии суруйарга саанным.

Өйдөөн эттэхпэ, ол бир баҕа саанам маннык этэ. Нэһилиэктэр баҥылыктарын боломуочуйалара сатыс эбэх. Оскуолан бир саамай сүрүннэриннэн баҥылык нэһилиэгин дьонун-сэргэтин олоҕун уйгута, дьоҥҥа үрдүүрүгэр саамай улахан болҕомтону уурустаах диэн. Бюджет үлэһиттэрин хамыыстара, кырдьаҕастар пенсиялара кини хайдах үгэлиириттэн тустах дьаҥны тутулуга суох ый аайы кэтэр. Биһиги усулуобуйабытынан нэһилиэннэ дьоҥҥун эйбэтэр сүрүн торуотуттан сүөһү үлэтэ, этиҥнэ даҕаны буолаҕа биллэр суол. Дьэ ол иһин хас биирдии нэһилиэк баҥылыга бу боппуруоска ис сүрэҕиттэн кыһалыахтаах, күнүскүн үлэтин биир сүрүн кыһалҕаҕа онностуоктаах.

Оттон биһиги нэһилиэктэрбит баҥылыктара бу сүрүн үлэлэриэгэр төбө бэркэ сыыһыаннаһаллар, кыһалыаллар? Онуоха быйыл этиим. Үгүстэрэ сиэ суолта биэрбэттэр, улаханнык кыһалыыллар диэтэхпэ өйүрэс буоллуна буолуо. Биллэн турар, торуот кыһалыыллар диэхпэ табыллыыллар. Ол эрээри, аастыт сырыыга суруйбутум курдук, нэһилиэк баҥылыга 4 сыл устата биирдэ тыа хаһаайыстыбатын управлениетын хонтуоратыгар атаҕын уктан, "Чураччы" кооперативка сылдьыбат нэһилиэктэн арыытын сыаҕын өнгөйөн көрбөт, аанньа сылдьыбат, өссө сыллан ордук үлэлэн баран Саҥа Дьыл эрэ иннигэр „маслосыахтара үлэлиир дуо?" диэн ыйытар баҥылыгы кини хайдах даҕаны сүөһүгэ-аска, дьонун-сэргэтин дохуотун үрдэтэргэ кыһаллар саҥыйанны диэхэ төрүт табыллыыллар.

Соторуталаҕына бир нэһилиэк баҥылыгыттан (аатын суруйумуум) кэпсэтэрим бьыһыгар „аастыт сылга ыаах тороолуго (деловой выход) хас бырыһыан буолла, хас осеменатор үгэлиирий, хас атыыр обустааххытый, ханнык боруодаларый, кимиэхэ көрөллөрүй, хас сымыыгтаах борооску баарый?" диибит курдук ыйыталастыыллар дуоннаах хоруйу биэрбэтэ, мух-мух барда. Өссө „хас атыыр обус, сымыыгтаах борооску баара миэхэ тустах сыыһыанааҕый, ону мин тоҕо билиэхтээхпиний?" диибит курдук саҥатын таҕаҕар ыйыппын аста.

Итиэннэ сиэттэрэн „нэһилиэк баҥылыктара тыа хаһаайыстыбатын сайын ыарыыта тустаах сүрүн болҕомтолорун уурустаахтарый?" диэн ыйытыы үөскүүр. Ол, биһиги усулуобуйабытыгар, икки суол үлэҕэ туһаайыллыахтаах диибин.

Маннайгыта. Саамай кыһаабылаайа. Торуор сүөһүнү буоһатыы уонна боруоданын тупсарыы, эбэтэр племенной үлэ. Бу—саамай хаалбыт салаабыт. Аастыт сырыыга „190 мөл. солк. ноноот" диэн ыстатьйабар суруйбутум курдук, аастыт сылга улууспутугар 1900 (!) ыаах кытаран, тороолуон (деловой выход) 75 бырыһыанна эрэ тэпторспит. Эбэтэр 190 мөл. солк. ноноокэ тиксибиппит. Дьэ, иэдэннэхпэ мөлтөх үлэ, улахан ноноот! Киһи кыбыстар, аҥын дьоннто кэпсээбэт дьыалата. Ол эрээри, хомойуох иһин, ити ыстатьйабын миэхэ ыыппакка эрэ „Саха сирэ" хаһыакка (17.09.15.с бэчээтэммэт сонуттулар. Онуоҥ кылаабынай редактор Ч.Н. Гаврильева эрийэн туоһуластыыллар „Р. Сибирякова „Саҥа олох" хаһыаттан ылан таһаарбыт" диэн эпиэпиэтээгэ. Онуоха мин собулостоолаах, хомолтобун биллэрдим. Чэ, таҕыста да таҕыстаҕа диэн. Дьиэгэр барыта кыргыыктаах суол.

Ыраах буоһатыыны (деловой выход) хайдах үрдэтэбитий? Ол – биллэр. Икки суолунан. Оҥуһунан салгыран уонна искусственнай сиэмэлэһиннэнэн. Быйыылаах сиэмэлэһинни күүскэ киллэриэхэ диэн эбэхтэ суруйдум. Ол, дьиэгэр сөп. Аан дойду үөскэ сиэмэлэһиннэтэ киирбитэ ыраатта. Оттон биһиэхэ сэбиэскай кэмтэн торуот кыайтарбат. Ол сүрүн биричиинэлиэн „Икки куобаҕы эккиртпит" эбит диэн саныыра кэллим. Хардарыта салгынньыгэ, ынахтаах киһи „чэ, бир эмэ обустан ууланар инг" диэн сиэмэлэтэ сатаабыттар, осеменатор үлэтигэр уонна атыыр обус ингиэнигэр сиэ суолта биэрбэппитигэр. Арааһа, иккиттэн биирин талар ордук буолуон сөп эбит. Наар оҥуһунан, эбэтэр наар сиэмэлэһиннэнэн бэрыы. Атыыр обус суоҕа чуолкай. Оччотугар боруода туһара чаҕы. Оттон атыыр оҥуһу иитэр буоллахха, аларыс үрдүк кылаастаах эрэ обустары аҥа дьоннорго (ыалларгa) түөрбүнэн суоллаһан иитэриэхэ. Киниилэргэ нэһилиэктэн эбэтэр ЖСПК-тан (сотуман, уотурбаан, харчыланан...) комелто онгоруохха. Сымыыгтаах борооскуну барытын аттаныахха.

Иккиһэ. Иккис хаалбыт салаабыт — сүөһүгэ ингэмтэлэх аһылыгы (бурдуку, сиилэҥи, сенаһы, күөх маассаны, крикорманы) болҕомтоһуна хаалыыта. Быйыл улуус үрдүгэр эмиэ бир даҕаны киилэ сиилэҥи болҕомтоботибит. Күөх ыһыллыбыт ирэҥ кыччаан иҥэр. Сир үлэтин туһунан салгыаххытыгар диэри эбэхтик суруйдум, туруорустум даҕаны кыра даҕаны, сэнэрии хайа даҕаны өттүгэр мэлитиэр. Биһи пуучальы „об стенку горох" диибит курдук. Дьэ, сүрэ бэрт! Сири кытары үлэлэбэккэ эрэ хайдах эти-үүтү эбэтэрэ пынар дьоммут эбитэ буолла!? Барыы эбэх буоллахпыт. Оттон, куруук суруйарым курдук, „харчы сиргэ сыпарт эбэт! Онуоҥ тоҕо ыгбаппыт?

Түмүк. Барыы нэһилиэк баҥылыктара, ордук саҥа талыллыбыт эгэрдэр! Дьоннут-сэргэбит олоҕун уйгута, үбэ-харчыта эбэнэн баҕарар буоллаххытына, саамай сүрүн болҕомтоҕутун торуор сүөһүнү буоһатыыта, боруодатын тупсарыыта, ол эбэтэр үрдүк кылаастаах аҥылыр оҥустары иитиигэ, искусственнай сиэмэлэһиннэтэ уонна **сир үлэтигэр** (сүөһүнү ингэмтэлэх аһылыгынан дьаҥчы хаанчыйыыта) уурут диэн суоллаан этэ. **Сүөһүгэ кыһамматбаҺылык суох буоллун!**

Иван ПОНОМАРЕВ.

2015 – республиҥаҕа Предприниматель сыла

ЧУРАПЧЫ БАСТАКЫ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЭ – САҢАНЫ САҒАЛААЧЧЫ

Быйыл 2015 сыл, Саха Республикатыгар Предпринимательство сыла биллэриллибитэ, онно олоҕуран туспаах министиэриэстибэ дьоҕус бизнеһи сайыннарыыга үлэлэһэргэ сүрүн соруктары туруорда. Ол курдук, Предпринимателлэри саҥа сүүрэннэргэ ылсарга көҕүлэһиин, олохтоох бородуукуйбаны оҥорон таһаарыыны үрдэтии, үлэтэ суох дьон ахсаанын аччатыы, дьон-сэргэ олоҕун тэнымын туһалыы, хааччыйыы өнөтүн сайыннарыы.

Ити биллэн турар, биллиҥҥи уустук кэмнэ, тас омук дойдулара Россияҕа хааччахтыыр «санкциялары» биллэрэ олордохторуна, туохха да тэҥнэммэт соттоох быһаарыыны ылыллына, уонна дьоҕус бизнес, предпринимательство сайдыытыгар соттоох болҕомто ууруллар буолбута, маҥан быһаччы дьарыктанар дьон саҥаатын күүһүргэ уонна улахан эрэли үөскэтэ.

Итиннэ олоҕуран, мин бүгүн үтүө холобур быһыытынан аччыгый бизнес сайдарыгар, бу үчүгэй үтүө үгэстэр үөскээн, олохпо биэтэк киирэллэриҥэр биир бастакынан, Чурапчыга суолу солоон аһан биэрбит уонна төрүттэспит, Арыылаах уонна Чурапчы нэһилиэктэрин Бочуоттаах гражданинын, СР «2000 үтүө дьыала» өйдөбүнньүк бэлиэ, «Лидер перемен» уонна «Ыччат политиктэрин туйгуна» бэлиэтэр хаһаайыннарын, Н.Д. Эверстов-Сэрбэкэ аатынан «Тыа сирин социальнай сайдыытыгар меценат» лауреата, үрдүк көмүс бэлиэтэх Григорий Григорьевич Дагданча туһунан сырдатан билиһиннэриэхпин баҕарабын.

Кини өссө 80-с сыллар бүтүүлэрэ, улаатыта тутуу тыына саҥа биллэн эрдэҕинэ, улуустаабы баһаарынай чааска үлэлии сылдьан, өрөбүл күннэригэр соп түбэһиннэрэн, бэйэтэ бириэҥэ тэриэн, тутуунан дьарыктаммыта. Ол курдук пенсионнай управление үлэһиттэриэгэр анаан олорор уопсай дьиэни, улуустаабы киинэммит библиотека ситимин дьиэтин салҕаһынын, «Айыллаан» сынньалаҥ кинин биллэрин, киинотеатрга киирэр кириэпэни, «Мичит» оҕо саадын куукунатын, *«Энергосбыт»* хонтуоратын, чаайынай олорор дьиэлэри уонна да атын тутуулары оҥорон улууска үтүө дьыаланы саҕалаабыта.

Улууска бастакы баайынай хаһаайыстыбылар хамсаһыылара саҕаламмыттыгар, В.Н. Новгородов уонна С.Н. Миронов «Баайынай хаһаайыстыбалар ассоциацияларын» тэрийэн үлэлэппиттэрэ. Онно Григорий Григорьевич булаачыталаччы быйыытынан үлэлээн, Нерюнгриттан, Таатттаан ЛТЗ-40, Т-25 тыраахтардары тыа сирин үлэһит дьонугар-сэргэлэргэ быһаччы тиэрдиигэ сэмэй кылаатын киллэрэн күүс-көмө буолбута, дьон махталын ылбыта.

Онтон 1995 сыллаахха Григорий Григорьевич Дагданча республиҥаҕа биир бастакынан Чурапчы-Дьокуускай икки ардыгар дьону тиэйиигин, чаайынай такси сылдьыбатын тэрийэн саҕалаабыта. Оччолорго, билиҥҥи курдук элбэх транспорт суоҕар, айан дьоно бэркэ абыраммыттара. Бэйэтин тула биэрэ, үлэлэригэр бэриниилээх суоппар уолаттары А.П. Аржаховы, М.М. Потаповы, Я.А. Тимофеевы бу үлэҕэ сүбэлээн киллэрбитэ, саҥа солун, телобүрдээх хааччыйар эйгэни бэйэлэрэ олук уурбута. Григорий Григорьевич этэҥҥэй сыһыана, кэпсээнэ-ипсээнэ, сылдам айаны аны сабыс-саҥа үчүгэй оноһуулаах массыынаҕа, айан дьонун интэриэһин көрөн, эппит сирдэриттэн дьиэлэриттэн ылан, илдьэн-аҕалан биэрэрэ үчүгэйдэри астынарбыта.

Кини үтүө холобурун батыһаннар, билиҥҥи улууска баҕаҥа элбэх таксист ситиһиилэстик үлэлии-хамсыы сылдьаллар. Киниэ дьоһуннаах үлэлэрин түмүгэр, айан дьоно хаһыык даҕаны эрэйи-кыһалҕаны көрсүбэкө, күн бүгүнгэ диэри куораккка киирэллэрэ-тахсаллара биэтэк олохтонно. Күннэ Чурапчыттан уонна Дьокуускайтан уонча рейси оҥороллор, онон ким хайа кэмиэ, сөбүлэбит биириэмэтигэр кэтэр-барар ыаҕа үөскэтэ, онон айан дьоно махталлара улахан.Оттон таксист уолаттар бастакы суолу аспыт Григорий Григорьевичтан кууруутун сүбэ-ама ылаллар уонна барҕа махтал тылларын этэллэр.

Г.Г. Дагданча таксистаабыт харчытын туһанан, сельхоз томторугар букатын кийи үктэммэт гына быраҕыллан турбут дьиэни ытыллаһан ылан, сотон-сууйан, өрөмүөнүнэн, саҥаттан көрөөтэ оҥорон, кини бөҕүөлэкэ аан бастакынан аҥы-эргиэн ырыынакпын аһан үлэлэппитэ. Улуус олохтоохторо кини төрүттэбит ырыынакпын хара маҥнайгыттан судургутук «Дагданча ырыынака» диэн аатаабыттара. Сыл буолан, саҥа иккис аҥы-эргиэн дьыаҕын улахан ырыынакка көхтөөхтө тутан таһаарбыта. Онтон үс сыл буолан, аны «Куохара» ырыынакпын оҥорон аспыта. Иннь гынан, билиҥҥи сельхоз томторугар уонна алтыраа элбэх аҥы-эргиэн ырыынактара аһылланнар, турар сирдэрэ дьон-сэргэ сылдьарыгар олус табыгастаах буолуутуттар. Дагданча Григорий Григорьевич аан-бастаан суолу аһан, бэйэтин ырыынактарын оҥорон, холобуру көрдөрбүт улахан үтүөлэх-өнөлөөх кийи быһыытынан биһиги сыаналыыбыт.

Үгүс дьоннор предпринимателлэри баайдык-тоттук олороллор, үп-харчы таах халаантан түһэн кэтэрин курдук судургутук саныыллар. Дьиҥ иннэгэр киирдэхэ, киниэгэр үлэлэриҥэр кийи ымсыырбыт дьыалаҕа буолар. Эчи, кэпиитэ-барыыта элбэҕэ, эппиэтинэһэ улахана, үлэтэ сыралааҕа, сылаалааҕа, ылбыччча кийи ылсыбат үлэтэ. Предпринимательствоныарахаттан чаҕыйбат, кытаанахтан толлубат хорсун саныаахтар эрэ ылсыһан үлэлиир дьыалалара. Дьэ, ити ыарахаттары барытын тулуурдаахтык тулуйан, ону есөө аһары түһэн, Григорий Григорьевич Дагданча таһаарыылаахтык үлэлии-хамсыы сылдьар, кэпин өссө тэптэн, үлэтин хайыһатын эбэн биэрбитэ. Ол курдук ыраах айан дьонугар аҥаан-маҥаан «Суолга» аһыыр сири оҥорбута, билиҥҥи даҕаны тахсыылаахтык үлэлии турар. Ыраах хоту улуустарга, онтон салгыы Магадан диэки айаннаыр дьоннор уонна дальнобойщиктар улаханнык аспыран сүбүлээн турар маҥа сылдьаллар. Итиннэ тэҥэ кэкэ сылларга ыччаттарга, ким эрэ олоҕун үөрүүлээх-көтүүлээх гүтэнин, үбүлүөйдэри, көрсүһүүлэри, биэчэрдэри, сынньалаҥ кэпсээтин тэрэбиниэктик, культуурунайдык атаарабыттарыгар анаан, *«Караоке-бары»* аһыы үлэлэтэ сылдьыыбыта.

Кэнники кэмнэ саҥа үлэҕэ киирэр *чаайынай* маҕаһыыннар, ырыынактар туспаҕай тутуулаах, иккилии-үстүү этэҥэлээх таас дьиэлэр баар буолан иһэллэрэ уонна көстүүлэрэ үчүгэйдэр, хааччыйар таһымнара үрдүгүнэн нэйилиэннэйэн ыныра-утуйа туралларга кийини астынарар. Ону спорт национальнай көрүнүөрүгэр республикатаабыт 19-с «Манчаары оонньууларын» спартакиадата уонна Боотуруускай улуус торуттэммитэ 375 сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтиир улахан дьаһалларга кэлбит ыаллыыттар, спортсменнар, атын улуустан уонна республикаттан кэлбит салайааччылар үрдүк сыанабылларыттан истэн, көрөн билэбит.

Дьэ, ити улууспут киинэ туспарыгар бастакы хардьылары эмиэ Григорий Григорьевич саҕалаабыт үтүөлэх-өнөлөөх. Ол курдук аан-бастаан ырыынактарын көстүүтүн туспаран барбыта. Маны таһынан, кини Чурапчы сэлиэнньэтин көстүүтэ өссө киэркэйэн, туспан иһэригэр анаан, кини сэлиэнньэ дьоно күн ахсын кыһалҕата суох үөрэ-көтө хаамар, Куохара үрдүн туоруур, тимир каркаастаах оноһуллубут үс бэрдэхэй муосталары тус бэйэтин үбүгэн-харчытынан туттаран кэбиспитин эбэн кэбистэхэ, биир кийи холутар-кыаҕар баппат сүдү үлэни оҥорон көрдөрдө.

Григорий Григорьевич бэйэтэ, бу үлэтин туһунан маныык ахтар: «Кини сэлиэнньэ иһигэр кэлин-барыы элбэх. Аһаан иһэр дьону буоруннан тибэн, баҕараныыннан ыһан аһар сатыы дьоннно да эрэйдээх, суоппардарга да үчүгэй суох. Онон, ити ытык кырдьаҕастыт, Д.П. Лазарев таас муостатын таһынан дьон аһарыгар анаан, 24 миэтэрэ уһунаах муостаны оҥорбуттут. Мас тэрэннник эргэрэр уонна күөрэ-ланкы түһэн, көстүүтэ да наһаа үчүгэйдэ суох буолар, ол иһин тимириэн сваркалаан туппуттут. Иккис муостабытын ШКМ аныыннан оҥорбуттут, 32 миэтэрэ уһунаах, ортотугар олорор сирдээх. Кыһынын уотгааҕа-күостээҕэ буоллар, өссө олус үчүгэй көстүүлээх буолуо этэ. Оттон Таҥара дьиэтин аныыннан үрдүн туоруур үйүс тимир муостабытын, үйэтээх сатыы кийи сылдьарыгар табыгастаах 58 миэтэрэ усталаах муостаны эмиэ оҥорон, дьон-сэргэ туһаныгар таһаарбыттыт. Бу үс тимир муосталар чертеждарын оҥорон, бырайыактаабыт кийиэнэ учуутальым, ССРС культуураҕа туйгуна, Чурапчы улууһун Бочуоттаах гражданина, педагогическай үлэ бэтэрээнэ В.Н. Дьячковскай буолар. Кинини кытта биирдэ, биһиги чурапчылар эмиэ биир кэнэстуттар кийибит үлэ, тыыл бэтэрээнэ сварщик Ю.А. Арепин уонна ону таһынан, ити-этах үлэлиэр бэйэбит чугас дьоммут, хас да кийи түүннэри-күнүстэри сылдьаннар, үлэтэн кэмелеспүттэр.

Василий Николаевич уонна Юрий Афанасьевич 70-ныс лаппа аастыт кырдьаҕастар. Киниэгэр күн бүгүнэ диэри түбүтүрэ, дьоннно үтүөнү оҥоро сылдьыалара эдэрдэргэ холобур буолуох эрэ тустаах. Муосталар ыллгас кэмнэ баар буолан хааланнар, аһар дьон чэпчэки үлэ курдук ыыммыттара. Дьиҥэ, сүрдээх сыралаах үлэ эбит, «Куохара» ырыынак таһыгар тимир үлэтин барытын таҥан бахан, тойон ийэн туруорбуттут. Ону да таһынан араас үлэтэ элбэх этэ. Үбүлэһиин боппуруоһун барытын бэйэм хармааммытан быһаарбытым. Ол курдук сэлиэнньэҕэ сметаҕа киирбитинэн, 786 тыс. 960 солк. суумалаах тутууну ыыппыттым».

Маны таһынан кини Кыайыы сквериэгэр киирэригэ, кийи хараҕар хаганар үс тимир сэргэттэн турар аарканы бэйэтин үбүгэн туттаран, улуубун дьонугар үйэ-саас тухары умнуллубат бэлэҕи оҥорон, мэхтал-баһыыба тылларын ылыан ылбыта.

2007 сыллаахха, балаҕан ыйын бүтүүтэ, Чурапчы нэһилиэгин күнүгэр сөп түбэһиннэрэн, Бөтүүтүгэ алааһын үрдүгэр, айан суолун кытылыгар нэһилиэк кыраныыссатын бэлиэтиир аҕыс кырыылаах, тоҕус миэтэрэ үрдүктээх алтан сэргэни уонна сиэмэйгэн кутуллан оноһуллубут торут уус-уйбаардарбыт сахалар балаҕаннарын кэрэһэлиир уонна «Чурапчы» диэн улахан суруктаах ойдөбүнньүк бэлиэтэр туруорулуннубуттара. Итини таһынан алтан сэргэтэгэн суолга тахсарга, хаһаабаны туоруур тротуардаах тимир муоста оноһуллубута. Бу ытык бэлиэ идеятын нэһилиэк Бочуоттаах гражданина Григорий Григорьевич Дагданча көтөхпүтэ. Ону Чурапчы нэһилиэгин баһылыга И.И. Оконешников уонна нэһилиэк мунньаҕын Сэбиэтин председателэ Ф.С. Чичигинаров ойдоотор, үбэ көрүллэн олохко киирэрэ ситиһиллибитэ. Бу сүдү үлэни *Григорий* Григорьевич уруккуттан биирдэ үлэлиир ытык-мааны кырдьаҕастарын кытта оҥорон олохко киллэрбиттэрэ. В.Н. Дьячковскай чертежын, эскиһин оҥорон бырайыактаабыта, ону уопутуттаах сварщик Ю.А. Арепин үлэлээн, ытыллыбыт октуу кобус-конотук сварка, хоһбоотторо, бэрэскэйдик ылсаран-хоһоорон Алтан сэргэ оноһуллара ситиһиллибитэ.

Билиҥҥи бу аҕыс кырыылаах Алтан сэргэни аһан иһэр айан дьоно астына, сүгүрүйэ көрсүллэр. Ыраахтан айаннаан кэлбит дьону күн уотугар күлүмүрдэн уруйдуу-айхаллыы тоһуйар, онтон үйүн суолга айан суолун тутуйан, саҥа барар айаннааччылары алгыы хаалар. Дьэ, ити курдук үтүө дьон оноробут сэргэлэрэ атын улуус дьонугар, «Чурапчылар Ытык сэргэлэрэ» диэн үтүө ойдөбүлү биэрэн, улуутуйан көстөн турара кийини астынарар, киэн туттуну үөскэтэр.

2010 сыллаахха Учуутал сылынан, Григорий Григорьевич учууталлаҥ аналлаах түөрт квартиралаах дьиэни, ыллгас кэм иһигэр хаачыстыбалаах тына оҥорон, туран үтүөрэ киллэрбитэ. Иннь гынан, үөрэх-иитии эйгэтигэр үлэлии сылдьар дьон олохторо туспарыгар тирэх, өйөбүл буолары ситиспитэ. Онтон салгыы 2012 сыллаахха бюджет тэриллэтин үлэһиттэриэгэр диэн аҥаан-маҥаан, Чурапчы кибэйэр киниигэр ШКМ турар биир ытык томторугар түөрт квартиралаах, уруккы кэрэ көстүүлээх иккки этэҥэстээх дьиэни оҥорон дьиэлэтэн таһаран, олохко киллэрбитэ. Бу саҥа дьиэлэр күлүүстэрин туппут дьон-сэргэ үөрүүлэрэ улахан, иннинэ олохторун оноостоолоругар саныалара күүстээх, эрэлгэрэ биэ буолара ситиһиллиннэ.

Дагданча Григорий Григорьевич, ангарас ити бэйэтин эрэ үлэтинэн мунурдаммат; кини өрөспүүбүлүкэ, улуус араас таһымнаах спортивнай күрэхтэһиилэригэр, куонкуруостарыгар кэмелэһэрун сэргэ, тулаайах оҕолорго, ыаммат ыалга ааҕырыстаах комонуу эмиэ кууруутун оҥорор. Билиҥҥи хаана да оҕолоҥ үөрэттэрэр уустук кэмнэргэ, бириэмиэтэн устуйуоннарга анаан-маҥаан стипендия олохтоон комолоһон, эпэр ыччаттарга улахан күүс-көмө буолла. Маны сэргэ Чурапчы биллиилээх, аатлаах-суоллаах туспууктарыгар араас таһымнаах улахан күрэхтэһиилэргэ кыттыыны ыла бера-кэлэ сылдьалларыгар спонсордыыр. Улууспут спортивнай аатын сүгэриэгэр кыраҕа суох көмөнү оҥорон, албан ааты ылларыгар быһаччы көмөлөһө сылдьар кийибит буолар. Ол даҕаны иһин, быйыл улууска ыытыллыыбыт, Предпринимательство сылын аҥылыыгар Саха Республикатын спордун министиэрэ, Михаил Дмитриевич Гуляев барҕа махтал тылларын Григорий Григорьевич Дагданнаҕа аҥаан эпэлгиэр, дьон-сэргэ күүстээх ытыс тыаһыыны көрсүбүтэ.

Итини барытын этэн туран, урбаанныттар бир саамай сүрүн сыпыы боппуруоһу быһаран, үлэтэ суох хаалбыт, уустук олохтоох дьоҥҥо үлэ миэстэтин таһаараннар элбэх кийиэкэ күүс-көмө буолары ситиспиэгэр диэн этиох көрүнүөхпит. Дьэ, маны таба ойдоон, Григорий Григорьевич сылга орпотуман отучча урбаанныыны кытта дуогабар түһэрэн, үлэтэн хааччыйар буоллаҕына, тоһоохох элбэх кийиэкэ үлэ миэстэтин бу сылларга таһаарэн кэлбитэ буолуой!

Саҥаан кэбиһиҥ, тоһоохох элбэх ыаҥ, оҕо-уруу, үрдүк үөрэхкэ үөрэнэр устудьуоннар саныалара-оноолоро кэлэн, быр-баарчы тэриэн, билиҥҥи уустук кэмнэ олохтоҕун оттоохтук дьаһанан олороллорун. Бу улахан ситиһии. Аны олохтоох биизнеска үбү-харчыны эбии киллэрээччилэргэ эмиэ предпринимателлэр буоллаллар. Маны барытын аттаран көрөн, кэлиэхтэ кэмнэ бу хайысханан үлэлиир дьоннно суолта ууруллар буолан, быйылгы сылга өрөспүүбүлүкэҕэ Урбаан сыла биллэриллибитэ элбэҕи эрдэтэр, иннинэ сайдыыга дьоҕус бизнес үлэһиттэриэгэр күүс-көмө, бөҕө тирэх олохтонорутар эрэлэ үөскэтэр.

Ол туһунан өссө эрдэ, урукку Саха Республикатын предпринимательство дьыалатыгар уонна туризм сайдыытыгар министиринэн үлэлээбит Анатолий Николаевич Скрыбыкин бу курдук этэн турардаах: «Иирэх тыыннаах предпринимательскай хамсаһыны пионерларын (саҕалаччыларын) ахтан аҥаахтын баҕарабын. Эйиэн тулуурдаах үлэҕитиэн олохо миэстэҕитин булуттут, саҥа саҕаланыр дьоннно суоллуут сулус буоллуттут. Эйиэхэ кытта тэҥнэ общество орто кылааха – республика сайдыыта уонна бөҕө тирэҕэ атаҕар турар». Бу этии, биһиги Григорий Григорьевичпытыгар быһаччы сыһыаннах. Чахчы кини, биир бастакынан, биһиги улууспутар аччыгый бизнес сайдыытыгар бэйэтин кыраҕа суох сэмэй кылаатын киллэрбитэ. Суоллуут сулус буолан, атынан-эргиэнинэн дьарыктанар дьоннно бөҕө тирэҕи үөскэтиитэ. Саҥа тэриллэр дьоннно сүбэ-ама буолан кэмелэспүтэ, бастакы сэмэй хардьыларын оноороллорутар күүс-көмө буолбута.

Кини олохтообут «Дагданча» уонна «Куохара» ырыынактарын тула бүгүннү күнэскэ саҥаттан саҥа маҕаһыыннар, аптекалар, аҥы-эргиэн киинэрэ аһыллан иһэллэрэ улуус дьонун-сэргэтин астынарар. Биһиги Чурапчыга тиийдэхпиэ, бэйэтэ биир сирэ хиннэнэн, кийи талбытын аҥылаһан астынан үөрэн барар миэстэлэммитэ олус үчүгэй.

Маны барытын бэйэтин өйүгэн-санаатынан, дьүккүөрдээх үлэтин түмүгүнэн олохо киллэрбит уонна элбэх кийиэкэ үлэ миэстэтин таһаран биэрэн дьон олоҕо туруктаах буолуутун ситиспит, олохтообут кийиэнэ Григорий Григорьевич Дагданча буолара саарбаҕа суох. Кини үтүө холобурун батыһаннар, элбэх кийи улууска аччыгый бизнеһинэн утумнаахтык дьарыктанар буоллла.

"Григорий Григорьевич Дагданча чахчы ыыммыт соругун ситиһэр, эппит тылын толорор биллиҥҥи олохтоох бэйэтин суолун биэтэк буммут кийи" – диэн дьон-сэргэ сыаналыыр. Кини чэпчэкитэ суох сыралаах үлэтигэр-хамсаһыгар ситиһиилэри баҕарыаҕыт.

Павел ФЕДОРОВ – Сомоуо, суруйаччы, Саха Республикатын культууратын үтүөлэх үлэһитэ.

ЭҔЭРДЭЛИИҺИТ !

Таптыгыллаах кэрэхмэт, ыаҕыллыы, эбэоҕолоо Марианна Алексеевна **МАНАСЫТОВАНЫ** *Саха Республиката Эргэн-промышленнай Палататын "Идэтиэр бастыг" бочуоттаах аатыы ылбыккынан эҕэрдэлиибит!*

Баҕарабыт кытаанах доруобуйаны, сиппэккиэх үгэнхамматы, үрдүк үөрүүнү-көтүүнү, үйэтээх саҕаны!

Кэрэниг Анатолий Петрович, оҕолоруг, сиэннэриг.

Күндү балтыбыт, эдьиийбитин **Марианна Алексеевна МАНАСЫТОВАНЫ** *Алдаанскаа политехническай техникумнаа, методическай, инновационнай, экспериментальнай, научнай үөскүүрүүлүүгү сиппэккиэрэг иһин, Саха Республиката Эргэн-промышленнай Палататын "Идэтиэр бастыг" бочуоттаах аатыы ылбыккынан эҕэрдэлиибит!*

Баҕарабыт туох бэйиэҕэр, дьыа кэрэннэр доруобуйаны, туруктаах буоруну, сиппэккиэҕи!

Эдьиийиг, быраатыг уонна кинилэр дьыа кэрэннэрэ.

САХА СИРЭ

Алтыннны 15-25 күннэригэр чэпчэтиилээх сурутууну куоттарыма!

Чэппиэрдээҕи халыҥ хаһыакка сыл аҥарыгар сурутуу сыаната – 762 солк. Индексэ: В4857

"Саха сирэ" – эн сэргэх сэһэннньитиҥ, бу будулҕан олоххо – эрэллээх аргыһыҥ

ПРОТОКОЛ РОЗЫГРЫША ПРИЗОВ ПО ПОДПИСКЕ НА 2 ПОЛУГОДИЕ ГАЗЕТЫ "САҺА ОЛОХ" 2015 ГОДА

7 октября 2015 г.

1. Сертификат на сумму 5000 руб. (Магазин "Сиппэт")

с. Чурапча, ул.Западная 5, Оконешникова Варвара Егоровна

с. Чурапча, ул. Ярославского 6/10, Феофанова М.И.

с. Чурапча, (до востребования) Верховцев Николай Васильевич

2. Набор книг (Өс хоһоонноро-сөгөр-туом оскуолата, Чурапчылыгтан сахалыыллар).

с. Мынчагай, Саввина Ульяна Фед.

с. Чурапча, ул. Ярославского 6/7, Посельская В. С.

с. Чурапча, ул. Ефимова 47, Ноговицын Т.Т.

с. Чурапча, ул. Ярославского "40" кв. 10, Монастырев Савва Иванович

Улахан-Күөл, Макаров Егор Егорович

с. Чурапча, ул. Макарова 9, кв. 32, Оконешникова Мария Петровна

3. Набор журналов "Чаран"

с. Чурапча, Ярославского 14, кв. 7, Васильева Галина Михайловна

Улахан-Күөл, Макарова Мария Григорьевна

с. Чурапча, Красильникова 2, Корякина М.П.

с. Чурапча, Нидыгыр 1, кв. 6, Харитонова К.В.

АУ РИО "Саха олох".

ТЕЛЕАНОНС

Смотрите цикл документальных фильмов **«Россия без террора».**

На федеральном канале **«РОССИЯ- 2»** в течение октября 2015 года подготовлена премьера 5-серийного цикла документальных фильмов под общим названием «Россия без террора».

Дата премьерных показов:

- 6 октября - «Россия без террора. Завербованные смертью»
- 14 октября - «Россия без террора. Татарстан. Испытание на прочность»;
- 20 октября - «Россия без террора. Дагестан. Война и мир»;
- 21 октября - «Россия без террора. Мусульманские святыни»;
- 27 октября - «Россия без террора. Чечня. Возрождение».

Федеральный канал «РОССИЯ-2».

БИЛЛЭРИИЛЭР / ОБЪЯВЛЕНИЯ

1,5 ыйдаах сибиинньэ оҕолоро 4 тыһ. солк. атыыланаллар. **Тел.: 8-914-228-98-79 (Музейная уул., 3).**

***

Сырдык күрүн, аллархай муостаах, муоһуттар быалаах, уолбут ыпах сүүтэ, Уорба, Үрэх-Күөрэ, Ольгуун диэки буолуун сап. Элбэх оҕолоох дьиэ кэргэн ыдаҕа сүөһүтэ. Маннык иһин биллэрэргитигэр кордойобут:

Тел: 8-914-227-59-52.

***

Румянцев Юрий Юрьевич аатыгар бэриллибит паакпар суоттуҥнан дьиэҥэ сүбүнан аҕыллар.

***

Сэлээһин кэрдиитигэр үлэйиттэр наадалар (алтыннны, сэтиинньи ыйдарга).

Тел.: 8-964-0/77-80-59.

***

Уһаайба атыылаллар.

Билэр тел.: 8-964-425-70-32.

Убаастыыр убайдара, Чурапчы улуусун Арыылаах нэһилиэктэтэ тэрилтэлэх Мэнэ-Ханалас Тумул нэһилиэгин олохтоох, үлэ бүтэрээччэ

ДАГДАНЧА Гаврил Григорьевич

уйун ыраах ыарыытын олохтон туораабытынан дьиэ кэргэнигэр, Арыылаах орто оскуолатын үлэйиттэригэр бырааттар Сергей Григорьевич Дагданчаҥ, кийиитэригэр Нина Михайловнаҕа, Нюрбина Молотовнаҕа дириҥ кутурҕаммытын тиэрдибит.

Арыылаах орто оскуолатын коллектива.

Алаҕар нэһилиэгин олохтоох

ШЕЛОМОВА Анна Николаевна - Нуургына

ыраах ыарыытын олохтон туораабытынан биирэ тороппуттэригэр, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдибит.

Алаҕар аҥыс кылаастаах оскуолатын 1995 с. бүтэрбиттэр, учууталлара Мария Иннокентьевна, Петр Дмитриевич Ефимовтар.

Күндү сиэстэрбит, Үрэх-Күөрэ олохтоох, үлэ бүтэрээччэ

ГРИГОРЬЕВА Ульяна Егоровна

ыраах ыарыытын олохтон туораабытынан, оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдибит.

Арчаанай Афанасьевич Антонинт уонна кини оҕолоро.

ИЗВЕЩЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ ОТКРЫТОГО АУКЦИОНА ПО ПРОДАЖЕ ПРАВА НА ЗАКЛЮЧЕНИЕ ДОГОВОРОВ АРЕНДЫ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ

Администрация муниципального образования «Хаарский наслег» проводит аукцион, открытый по составу участников по продаже права на заключение договоров аренды земельных участков, государственная собственность на которые не разграничена, расположенных на территории МО «Хаарский наслег»

Организатор аукциона: МО «Хаарский наслег» 678692, с.Юрюнг-Кюель, ул. Симы Сергеева, д. 28, телефон (841151) 26 -566E-mail:admXadam@rambler.ru

Дата, время и место проведения аукциона — аукцион состоится 09.11.2015 года в 15.00 часов по адресу: 678692, с. Юрюнг-Кюель , ул. Симы Сергеева, д.28. Регистрация участников торгов — в 14 часов 30 минут.

На аукцион по продаже права на заключение договоров аренды выставлены:

ЛОТЫ:

1. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Чаранская, д.1«а», общая площадь 3000 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:572 под приусадебный участок, начальная цена 14200 рублей, Шаг 710 рублей.

2. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Озерная, д.74 «а», общая площадь 2700 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:568 под приусадебный участок, начальная цена 14200 рублей, Шаг 710 рублей.

3. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Озерная, д.76 «а», общая площадь 2699 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:573 под приусадебный участок, начальная цена 14200 рублей, Шаг 710 рублей.

4. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Симы Сергеева, д.1, общая площадь 2212 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:601 под приусадебный участок, начальная цена 14200 рублей, Шаг 710 рублей.

5. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Таежная, д.15, общая площадь 2900 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:600 под приусадебный участок, начальная цена 14800 рублей, Шаг 740 рублей.

6. Земельный участок, находящийся по адресу: Чурапчинский улус (район), Хаарский наслег; с. Юрюнг-Кюель, ул. Симы Сергеева 50, общая площадь 3099 кв.м., кадастровый номер 14:33:015003:460 под приусадебный участок, начальная цена 15300 рублей, Шаг 765 рублей.

Информация о технических условиях подключения объекта к сетям инженерно-технического обеспечения и о плате за подключение:

— Технические условия не представлены. Плата за подключение не определена.

Обременений, ограничений нет.

Порядок, адрес и время приема заявок: заявки на участие в аукционе принимаются до 17 часов 00 минут 8 ноября 2015 года по адресу: с. Юрюнг - Кюель, ул. Симы Сергеева, д.28, МО «Хаарский наслег», ежедневно с 9.00 до 17.00 час-т, с 9.00 до 16.00 пт, перерыв с 13.00 до 14.00, тел. 26-566.

Перечень представляемых документов:

1. Заявка на участие в аукционе;
2. Копии документов, удостоверяющих личность (для физических лиц);

Аукционную документацию и дополнительную информацию можно получить по адресу организатора.

Открытого аукциона контактный телефон **8(41151) 26-566.**

Кылаабынай редактор – **А.А. ЗАХАРОВ.**
Эпистолтыыр сэкиэргэр, сурук отдела – **А.Н. ЗАХАРОВА.**
Экономика, тыа хаһаайыстыбатын отдела – **А.М. СЛЕПЦОВ.**
Корреспондент – **С.А. ЖЕНДРИНСКЭЙ.**
Таптаччы – **Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**
Бэчээтлэтиллэр – **С.А. ПАВЛОВ, Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.**

Тэрийэн таһаараччылар: СР Правительствата, Чурапчы улууһун "Саха олох" редакционнай-издательскай холбоһук автономнай учреждение, Российскай Федерация Росохранаадзор СР управлениетыгар 2012 с. кутун тутар 15 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – **ПИ №14-0238.**

АДАРЫСПЫТ: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Телефоннарбыт:** редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-356
E-mail: sahaoloh@mail.ru, сайт: sahaolch.ru

Бэчээккэ сакаас: № 106 (11116)
Көмөйүс: 1 бэч. лист
Тираж 1200
Хаһыат сыната: 10 солк.

Саха олох

Аналог-цифровой версия редакционнай-издательскай холбоһукка бэлэмнэнэр. Сурукайдыылар чилиэннэрэ ыарыыларыгар эмиэ бэлэмнэнэр.

Хаһыат бэчээккэ бэриллэр графика: 16 ч 00 м. **Бэчээккэ бэрилиннэ:** 16 ч 00 м. "Саха олох" редакционнай-издательскай холбоһукка 12.10.2015 с. офсетка бэчээттэнэн **Аадырыһа:** 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26 "а". **Индексэ:** 54907. Хаһыат издиэлэрэ устэ: оптуорунньукка, чаастарга уонна субуотаҕа тахсар.